

Transrodoví ľudia a ľudská dôstojnosť v katolíckej teológii

Lubomír Batka

Skúmanie identity a rozlišovanie medzi rodom a pohlavím v rodových štúdiách vnášajú nové paradigmy do diskusie o prirodzenej rozdielnosti a komplementarite mužov a žien, o formách partnerského spoluzitia, o zneužívaní moci, či o výchove detí. Netypické životné situácie transrodových ľudí otvárajú ešte vážnejšie otázky o osobnej identite stojacej oproti prirodzenému poriadku, pretrvávajúcemu naprieč kultúrami a celou históriou ľudstva. Väčšina kresťanských cirkví vníma tieto zmeny negatívne a hľadá argumenty na podporu svojho doterajšieho učenia. V poslednom desaťročí sa magistérium Rímskokatolíckej cirkvi stále výraznejšie vymedzuje voči „rodovej ideológii“ a možnosti tranzícií transrodových ľudí. Nejde len o obranu prirodzeného poriadku a hodnôt, ktoré magistérium považuje za tradičný základ spoločnosti, ale hlavne o dogmatické východiská v oblasti kresťanskej antropológie a sakramentálnej teológie. Rodové štúdiá predstavujú antropológickú herézu a transrodoví ľudia sú jej stelesnením.

Pri pohľade na prikázanie lásky a pastorálny záujem o marginalizované skupiny, ale aj z rešpektu k ľudskej dôstojnosti, ktorú majú aj transrodové osoby, by bolo možné očakávať, že kresťania dokážu hľadať cestu k životnej situácii transrodových ľudí a načúvať ich skúsenosti. Vyjadrené slovami českého katolíckeho kňaza a morálneho teológa Jiřího Skoblíka: „V rámci prikázání lásky k bližnímu je tedy pro křesťanskou etiku samozřejmost zabývat se problémem transsexuálů, zejména transsexuálů věřících, nikoliv z hlediska ‚uklidnění‘ majoritní společnosti tím, že se věc smete ze stolu, ale z hlediska transsexuálů samých, ve snaze jim co nejvíce vyjít vstříc v teoreticky doložené integraci jejich lidského problému s aplikací na duchovní život.“¹ Faktom je, že v roku 2006, keď Skoblík písal svoju fundovanú štúdiu s názvom *Transsexualizmus*, nebol postoj magistéria k tejto téme ešte pevne sformulovaný. V roku 2024 sa

¹ Jiří SKOBLÍK, *Transsexualismus: Morálně- a duchovně-teologické aspekty*, Praha: Karolinum, 2006, s. 16.

však situácia zmenila. Vydanie deklarácie Dikastéria pre náuku viery *Dignitas infinita*, ktorá sa dotýka aj fenoménu transrodovosti, možno považovať za oficiálne stanovisko magistéria katolíckej cirkvi.

V deklarácii sa hovorí o „ľudskej dôstojnosti“, „rodovej teórii“ a „zmene pohlavia“, no ani raz sa neuvádzajú slová „transsexuál“, „transrodový človek“, „človek s trans identitou“. Toto odosobnenie navodzuje dojem, že ľudia podstupujúci tranzíciu sú skôr ovplyvnení ideológiou – a teda chyba je v ich myslení, či vo viere v Boha – ako skutočným stavom nesúladi medzi ich pohlavím a identitou. V tomto článku predstavíme argumenty v deklarácii *Dignitas infinita* a porovnáme ich s inými relevantnými dokumentmi magistéria, aby sa ukázalo, v akom zmysle sa ľudská dôstojnosť dá aplikovať na transrodových ľudí a čo to znamená pre ich tranzície, ako aj pre správanie sa ostatných kresťanov k nim.

Prikláňame sa k názoru, že „by nebolo presné popísať históriu katolíckeho diskurzu k tejto téme iba ako históriu oficiálnych vyhlásení, na ktoré nasledovali neoficiálne odpovede“.² Podľa Patricka Chenga sa napriek tlaku zo strany vrchnosti cirkvi ukazuje, že vnútri katolíckej cirkvi sa LGBTIQ+ teológie nielen rozvíjajú, ale „dokonca prekvitajú“.³ Ako upozorňuje aj slovenský katolícky filozof Lukáš Jeník, je nutné rozlišovať viacero rovín pohľadu na problematiku transrodovosti v priestore rímskokatolíckej cirkvi. Samozrejme, magisteriálna teológia je dominantná a centralizovaná, snažiaca sa o koordináciu a hľadanie spojenia jednoty a plurality v teologickej práci.⁴ Existuje však aj akademická alternatíva, predovšetkým v USA a západnej Európe. Príkladom pre otvorenejší diskurz sú diela Margaret Farley, Jamesa Martina či Sweeny Block. Spája ich snaha zapojiť do úvah súčasný stav vecí (napr. vylúčenie homosexuality z klasifikácie chorôb, depatologizácia rodovej dysfórie), ako aj pastoraálny záujem o LGBTIQ+ ľudí. V európskom prostredí takýto prístup odporúčajú napr. Jiří Pavlík, Mireia Ryšková, spoločnosti *Wijngaards In-*

² Patrick HORNBECK II – Michael NORKO, *More than a Monologue: Sexual diversity and the Catholic Church*, New York: Fordham University, 2014, s. 7.

³ Patrick S. CHENG, „Domine, Non Sum Dignus: Theological Bullying and the Roman Catholic Church,“ in *More than a Monologue: Sexual diversity and the Catholic Church*, ed. Patrick Hornbeck II – Michael Norko, New York: Fordham University, 2014, s. 169.

⁴ Jiří PAVLÍK, „Jako muže a ženu je stvořil‘: Rozporný přístup římskokatolické církve k genderu,“ *Gender a výzkum* 24, č. 2 (2023): 31; „Legitimita a autorita katolíckeho cirkevného učení je založená na úradnom poverení (magisterium) a je konštruovaná interpretáci historických prameňov (Písmo a tradície).“ DOI: 10.13060/gav.2023.014 [uverejnené 6. 1. 2024, cit. 12. 4. 2025].

stitute for Catholic Research, združenie OutInChurch v Nemecku. Napriek tejto nerovnováhe s autoritou učiteľského úradu predstavíme v článku niektoré z týchto prístupov. Nielen, aby sme im prepožičali hlas, ale aj aby sme si všimli možnosti, ktoré v diskusii o transrodovosti a ľudskej dôstojnosti ponúkajú. V poslednej kapitole zhodnotíme uvedené postoje a podáme vlastné úvahy k téme tohto článku. Uvedomujeme si, že niektoré odpovede sa môžu javiť ako odvážne, no vnímame ich ako príspevok k snahe hľadania odpovedí na neľahkú tému.

1. POSTOJ MAGISTÉRIA

Pre tému transrodovosti sú relevantné predovšetkým dokumenty *Ako muža ženu ich stvoril: Smerom k ceste dialógu o otázke rodovej teórie vo vzdelávaní* (2019) a deklarácia *Dignitas infinita* (2024).

Dokument *Ako muža ženu ich stvoril*⁵ vydala Kongregácia pre Katolícke vzdelávanie s cieľom predstaviť jasnú cirkevnú náuku pre katolíckych pedagógov a katolícke školy. Podrobnejšiu analýzu dokumentu sme podali na inom mieste.⁶ Teraz len stručne uvedieme, že hlavným cieľom dokumentu je kritika „radikálnej teórie genderu“, rozumej oddeľovania pohlavia a rodu (č. 19–23). Toto rozdelenie nie je možné akceptovať, nakoľko by sa rod stal voľbou človeka na základe osobných preferencií a nerešpektoval by telesné pohlavie (č. 7). Za prejav takejto radikálnej autonómnej voľby rodu sa považuje „transgenderizmus“ (č. 11). Ak sa rod stane dôležitejším ako pohlavie, má to za následok „kultúrnu a ideologickú“, ako aj „právnú revolúciu“ (č. 20). Znamenalo by to presadzovanie princípu autonómie a sebaurčenia človeka. Ľudská dôstojnosť sa však realizuje v podriadení sa vôle všeobecnému blahu a prijatím normatívnosti tela pre ľudskú prirodzenosť (č. 19). Je zrejmé, že autonómia a sebaurčenie nie sú vnímané ako oprávnený postoj vyplývajúci z rešpektu k dôstojnosti človeka. Naopak, len zriadená vôľa, ktorá

⁵ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKE VZDELÁVANIE, „Ako muža ženu ich stvoril: Na cestu dialógu ohľadom otázky gender teórie vo vzdelávaní,“ s. 1–20, <https://www.kbs.sk/pdf/VAT/VATTeorGenderVoVychove2019.pdf> [uverejnené 2. 2. 2019, cit. 12. 4. 2025].

⁶ Eubomír BATKA, „Rodový nesúlad medzi sociálnym konštruktom a esencializmom,“ *Historia et theoria iuris* 14, č. 1 (2022): 4–13, https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-I.pdf [uverejnené 6. 1. 2022, cit. 13. 4. 2025].

sa vzdáva nároku na sebaurčenie, rešpektuje ľudskú dôstojnosť ukotvenú v širšom metafyzickom rámci.

James Martin, jezuitský teológ z USA, kriticky poukázal, že závery autorov sa neopierajú o dialóg s klinickou praxou či transrodovými ľuďmi.⁷ Jiří Pavlík trefne označil snahu „klásť citovú touhu a individuálnu voľbu do prímeho protikladu k biologickému danosti, a interpretovať tak homosexualitu a genderovú dysforiu ako „svévoli“ dokonca za „dezinterpretáciu“.“⁸ Za zmienku stojí aj reakcia Synodálneho zhromaždenia v Nemecku z 10. marca 2023. Uznesenie pri hľadaní synodálnej cesty s názvom *Zaobchádzanie s pohlavnou rozmanitosťou*⁹ sa vymedzuje voči „podsúvanému názoru“, že reč o intersex a transrodových ľuďoch „je súčasťou ideológie, ktorej cieľom je o. i. zrušenie alebo zatemnenie [...] dištinkcií medzi mužom a ženou“.¹⁰ Synodálne zhromaždenie reflektuje právny vývoj v Nemecku, kde je od roku 2017 možnosť zápisu rodového markera „divers“ a v danom čase sa diskutovala úprava právnej tranzície na princípe sebaurčenia. V stanovisku sa ďalej uvádza: „Z univerzálneho cirkevného pohľadu sa hovorí [...] o „rodovej ideológii“, keď teórie sociálnych a humanitných vied spochybňujú a rušia rodový dualizmus zakotvený v ľudskej prirodzenosti – čo predstavuje „klasickú“ antropológickú pozíciu.“¹¹ Dokument predstavuje celý súbor požiadaviek na synodálny proces, o. i. napr. aby intersex ľudia a transrodové osoby mali možnosť zmeniť meno či rodový marker v krstnom liste, mali prístup k požehnaniu partnerských zväzkov, neboli vylučovaní z pastoraľnej služby a zamestnaneckých vzťahov, mohli zostať v stave posväteného života alebo v spoločenstve apoštolského života, dokonca mali prístup (po individuálnom zhodnotení) k cirkevným úradom spojených s po-

⁷ Cornelius STIEGEMANN, „Das sind die Hauptprobleme des vatikanischen Gender-Dokuments,“ <https://www.katholisch.de/artikel/22020-das-sind-die-hauptprobleme-des-vatikanischen-gender-dokuments> [uverejnené 15. 6. 2019, cit. 13. 4. 2025].

⁸ PAVLÍK, „Jako muže a ženu je stvořil,“ s. 42.

⁹ DEUTSCHE BISCHOFSKONFERENZ, „Umgang mit geschlechtlicher Vielfalt, Beschluss,“ s. 1–4, https://www.synodalerweg.de/fileadmin/Synodalerweg/Dokumente_Rednen_Beitraege/beschluesse-broschueren/SW15-Handlungstext_Umgang_mit_geschlechtlicher_Vielfalt.pdf [uverejnené 10. 3. 2023, cit. 13. 4. 2025]. Závery vychádzajú z predpokladu spoločenských vied, ktoré rozlišujú rodovú identitu a sexuálnu orientáciu ako súčasť komplexného vývojového procesu a opierajú sa o stanovisko Nemeckej etickej rady DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität: Stellungnahme*, Berlin: Deutscher Ethikrat, 2012.

¹⁰ Tamže, č. 6, s. 5.

¹¹ Tamže.

svätením.¹² Na Slovensku sa na dokument *Ako muža ženu ich stvoril* odvolávala KBS na Slovensku v stanovisku odmietajúcom vydanie dvoch učebníc sexuálnej výchovy zo 7. marca 2023. Biskupi vidia v „biologickej pohlavnosti muža a ženy jednu zo základných zložiek osobnosti, spôsobu jej bytia, prejavovania sa, komunikovania s druhými, cítenia, vyjadrovania a prežívania ľudskej lásky ako daru“ a učebnice k sexuálnej výchove „znižujú až popierajú Bohom darovanú dôstojnosť ľudskej osoby“.¹³

25. marca 2024 bola pápežom Františkom schválená deklarácia *Dignitas infinita*, vypracovaná Kongregáciou pre náuku viery.¹⁴ Pri 75. výročí prijatia *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* išlo o posilnenie váhy ľudskej dôstojnosti v rámci kresťanskej antropológie. Hneď z úvodu je zrejmé, že deklarácia chce „osvetliť niektoré nejasnosti“ (DI 2) a ukázať konkrétne príklady porušenia dôstojnosti: „Nasledujúce odseky síce netvrdia, že sú vyčerpávajúce, ale upozorňujú na niektoré závažné porušenia ľudskej dôstojnosti, ktoré sú obzvlášť dôležité.“¹⁵ Okrem zločinu na živote obsahuje dokument aj poukaz na 13 ďalších „závažných porušení ľudskej dôstojnosti“, ku ktorým patrí aj „rodová teória“ a „zmena pohlavia“ (DI 35).

Základom argumentácie o hodnote a význame ľudskej dôstojnosti je Božie zjavenie, ktoré cirkev interpretuje a zachováva: „Cirkev vo svetle Zjavenia potvrdzuje a absolútne trvá na ontologickej dôstojnosti ľudskej

¹² Tamže, č. 8–21, s. 8–12. Kompromisným dokumentom je príručka vydaná Austrálskou katolíckou biskupskou konferenciou v septembri 2022 s názvom *Created and Loved: A Guide for Catholic Schools on Identity and Gender*. Príručka načrtáva pastoračný prístup formovaný teologickým, medicínskym a legislatívnym kontextom, v ktorom katolícke školy pôsobia. Citlivé a teologicky zakotvené riešenie otázok rodovej identity zahŕňa podporu a poradenstvo, zabezpečenie unisex toaliet a šatní, ako aj flexibilitu v školských uniformách, rešpektuje dôstojnosť každého študenta, no zároveň zachováva vernosť katolíckej náuke (odmietnutie názoru, že rod je úplne oddelený od biologického pohlavia). AUSTRALIAN CATHOLIC BISHOPS CONFERENCE, „Created and Loved: A Guide for Catholic Schools on Identity and Gender,“ http://cg.org.au/Portals/7/ParishData/Id310/Uploads/Type3/Created%20and%20Loved_Final_2022.pdf [uverejnené 3. 3. 2023, cit. 10. 4. 2025].

¹³ KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA, „Vyhlásenie ku škodlivým učebným materiálom,“ <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-kbs/c/vyhlasenie-kbs-ku-skodlivym-ucebnym-materialom-pre-skoly> [uverejnené 7. 3. 2023, cit. 13. 4. 2025].

¹⁴ KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA, *Dignitas infinita: Deklarácia o ľudskej dôstojnosti*, Trnava: SSV, 2024.

¹⁵ Tamže, č. 35, s. 35.

osoby, stvorenej na Boží obraz a podobu a vykúpenej v Ježišovi Kristovi.¹⁶ Teologický základ dôstojnosti je trojaký: stvorenie Bohom (*imago dei*), inkarnácia Božieho Syna a vzkriesenie Ježiša Krista (DI 18–20). Stvorenie vyjadruje pôvod a základ dôstojnosti, inkarnácia jej plnú realizáciu a vzkriesenie určuje cieľ dôstojnosti v spoločenstve človeka s Bohom.

Dokument rozlišuje štyri druhy dôstojnosti: ontologickú, mravnú, sociálnu a existenciálnu dôstojnosť (DI 7). Najdôležitejšou je ontologická dôstojnosť, ktorá spočíva v samotnom bytí stvoreného človeka. Vyplýva zo skutočnosti, že človek existuje ako Bohom chcená a milovaná bytosť. Ide o „neodňateľnú dôstojnosť“, ktorá zodpovedá „ľudskej prirodzenosti nezávisle od akejkoľvek kultúrnej zmeny“ (DI 6). Zdôvodnenie ontologickej dôstojnosti je založené na metafyzických predpokladoch existencie duše (človek ako nedeliteľná jednota tela a duše), esencie, prirodzenosti a boetiovsko-tomistickej definícii osoby ako individuálnej substancie rozumnej prirodzenosti (DI 9, 13). Kardinál Victor Manuel Fernández, prefekt Kongregácie pre náuku viery, v prednáške na Univerzite katolíckej teológie v Kolíne nad Rýnom, uverejnenej 17. februára 2025, rozviedol význam definície „subsistencia osoby v rozumovej prirodzenosti“, z ktorej vychádza ontologická dôstojnosť všetkých osôb: „Táto racionálna bytosť existuje, aj keď nemôže myslieť, aj keď nemôže hovoriť, aj keď je v bezvedomí alebo nemôže komunikovať a zdieľať. Existuje ontologická realita, ktorá je koreňom jeho neodňateľnej dôstojnosti, bez ohľadu na všetky okolnosti.“¹⁷ Ontologická dôstojnosť je teda „prijatým darom“ od Stvoriteľa (DI 7), takže je prítomná napríklad v nenarodenom dieťati, v človeku v bezvedomí, v staršom človeku v agónii (DI 9). Dôstojnosť neudelujú iné ľudské bytosti. (DI 15). Jej „nescudziteľnosť“ vyplýva z ontologických predpokladov zakladajúcich osobu: „Cirkev hlása rovnakú dôstojnosť všetkých ľudských bytostí bez ohľadu na ich životný stav alebo vlastnosti.“¹⁸ Kardinál Fernández uviedol, že tu je obsiahnutý prvý význam pojmu „nekonečná“ dôstojnosť. Druhý význam je spojený s nekonečnosťou Božej lásky. Zo stvoriteľského a vykupiteľského konania vyplýva vyšší stupeň racionálnej prirodzenosti ako

¹⁶ Tamže, č. 1, s. 9.

¹⁷ Victor Manuel FERNÁNDEZ, „Die ontologische Würde der Person in Dignitas Infinita. Einige Klarstellungen. Vortrag an der Kölner Hochschule für die Katholische Theologie,“ https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/fernandez/documents/rc_ddf_doc_20250217_fernandez-conferenza-colonia_ge.html [uverejnené 2025, cit. 16. 4. 2025].

¹⁸ Kbs, *Dignitas infinita*, č. 17, s. 23.

prirodzenosti iných stvorených vecí: „Božia láska, ktorá je nekonečná, dáva každej ľudskej osobe nekonečnú dôstojnosť a táto láska k ľudstvu sa prejavila v Kristovi, ktorý sa stal človekom a stal sa našim Spasiteľom. Nekonečná Božia láska nedáva nekonečnú hodnotu kameňom alebo hmyzu, ale ľudskej osobe, ktorá je schopná poznania a lásky.“¹⁹ Nekonečná dôstojnosť je derivátom z vyššieho stupňa ľudskej prirodzenosti.

Morálna dôstojnosť nie je nekonečná, keďže nie je vopred daná, ale je výsledkom morálneho snaženia sa. (DI 7). V podstate ide o antické chápanie *dignitas*,²⁰ ktorá sa získava len zvláštnym výkonom a necnostným životom sa dá stratíť. Podľa magistéria sa morálna dôstojnosť stráca, ak osoba zneužíva svoju slobodu, koná proti láske a proti svedomiu.

Sociálna dôstojnosť sa týka podmienok vo svete, v ktorých človek žije. Napr. človek je zbavený sociálnej dôstojnosti v situácii absolútnej chudoby. Základom pre tento rozmer dôstojnosti je predovšetkým encyklika *Fratelli tutti* (2020).

Existenciálna dôstojnosť sa týka „dôstojného“, či „nedôstojného“ života v existenciálnych (hraničných) situáciách. Bez ohľadu, aká by vonkajšia situácia mohla byť (choroba, násilie v rodine, patologické závislosti, útrapy), ontologická dôstojnosť je nezávislá od týchto okolností. Existenciálna dôstojnosť je finálnym naplnením ontologickej dôstojnosti v nachádzaní „pravého dobra“ (DI 22). Dá sa argumentovať, že na rozdiel od morálnej dôstojnosti by sa existenciálna dôstojnosť prejavovala orientáciou na teologické cnosti nádeje, prípadne viery.

Už z týchto krátkych opisov štyroch významov dôstojnosti sa ukazuje, že dôstojnosť nie je absolútna kategória. Jej hodnota a sila vyplýva z vyšších kategórií, akými sú láska Božia, dobro, racionálna prirodzenosť. Výrazný apologetický rozmer deklarácie sa prejavuje naplno v tretej kapitole, ktorá môže byť vnímaná ako jadro celej deklarácie. Tu sú predstavené novoveké filozofické pohľady na dôstojnosť osoby. Ich spoločným znakom je, že nevychádzajú z ontologickej dôstojnosti človeka a pri definícii osoby uvádzajú rôzne charakteristiky (racionalita, sebauvedomenie) a upierajú váhu „patričnosti do ľudského rodu“,

¹⁹ FERNÁNDEZ, *Die ontologische Würde der Person in Dignitas Infinita*, č. 1.

²⁰ Lubomír BATKA, „Ľudská dôstojnosť ako cieľ právnej etiky,“ in *Bratislavské právnické fórum 2020: Právnické profesie v paradigmách*, ed. Andrea Szakács – Tibor Hlinka, Bratislava: Právnická fakulta UK, 2020, s. 6–15 https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/BPF/2020/ZBORNI_K_BPF_SPRA_VKO_2020_-final.pdf [uverejnené 2020, cit. 17. 4. 2025].

ktorá nepotrebuje aktualizované potenciality človeka. (DI 24). Novoveké zdôvodnenia nesprávne uvažujú o slobode, a tak sa mýlia pri určení ľudskej dôstojnosti. V prvom rade sa deklarácia vymedzuje proti dôstojnosti založenej na schopnosti poznávať alebo uplatňovať slobodu vôle, nakoľko takáto dôstojnosť môže byť v niektorých štádiách telesného či mentálneho vývoja neprítomná (DI 24). Aj keď to nie je explicitne povedané, dá sa pochopiť, že ide o kritiku I. Kanta a jeho spojenia rozumu a vôle v osobe. V druhom rade ide o dôstojnosť, ktorá sa prejavuje v „svojvôli“, „individuálnych preferenciách“, „subjektívnom prianí“. Z takto uchopenej dôstojnosti vyplývajú požiadavky rešpektovania slobody, „garantovania a financovania spoločenstvom“ ako „nové práva“ (DI 25). Za takýmto postojom – pravdepodobne sa tu myslí na existencialistickú filozofiu – deklarácia vidí popieranie objektívneho kritéria pre hranice ľudskej slobody, ktorým je ľudská prirodzenosť. Implicitne by sa to týkalo napr. sebaurčenia pri hormonálnych, resp. chirurgických zákrokoch, ktoré miernia nepohodu transrodových osôb. Tranzícia by sa vnímala ako výsledok subjektívneho priania založeného na ľubovôli a radikálnej autonómii.²¹ Tretí prípad zneužitia slobody sa týka „autoreferenčnej a individualistickej slobody“ (DI 26). V podstate sa tým myslí princíp sebaurčenia a autonómie jednotlivca, ktorý sa neviaže na relacijnálny aspekt „príslušnosti k ľudskému spoločenstvu“ (DI 26), „objektívne normy dobra“ a kresťanský ideál sebadarovania a prijatia druhého. Takýto dôraz sa dá interpretovať ako odmietnutie liberalizmu a príklon k personalizmu 20. storočia a intersubjektívite ľudskej osoby.²² V tomto bode dokument dikastéria presahuje spojenie dôstojnosti a autonómie a pri koncepcii dôstojnosti podčiarkuje aspekt intersubjektivity.

Posledný prípad sa týka „temnej“, „slabej“ slobody, ktorá je oddelená od Boha. Ide o hriešny stav, prejavujúci sa v „morálnom relativizme“ a implicitne v ateizme (DI 30). Pretože na slobodu vplývajú psychologické, historické, sociálne, výchovné a kultúrne obmedzenia, je potrebné ju

²¹ Sloboda by mala byť podriadená pravde a iným hodnotám ako vernosť, poslušnosť, dobro relacionalita, spravodlivosť. Por. k tomu Elisabeth SWEENEY BLOCK, „Christian Moral Freedom and the Transgender Person,“ *Journal of the Society of Christian Ethics* 2 (2021): 332 <https://doi.org/10.5840/jsce2021121054> [uverejnené 2021, cit. 16. 4. 2025].

²² Ján ŠLOSIAR, „Ľudská prirodzenosť a viera: (Personálny rozmer ľudskej prirodzenosti),“ in *Personalizmus v procese humanizácie ľudskej spoločnosti*, ed. Pavol Dancák, Prešov: Prešovská univerzita, 2014, s. 33–59.

„oslobodiť“ k „skutočnej slobode“ pre vedomé rozhodnutia pre „dobro“. Táto sloboda je možná len v Bohu.²³

Vidíme, že podobne ako v prípade dôstojnosti, aj sloboda je obmedzená. Aj pri slobode je hranicou ľudská prirodzenosť, ktorá je normatívna pre určenie povinností k iným ľuďom a spoločenstvu ľudí. V tretej časti deklarácie sa v porovnaní s dôstojnosťou ľudská prirodzenosť opätovne ukazuje ako fundamentálna hodnota. Ontologická dôstojnosť môže byť interpretovaná deontologicky („povinnosti, ktoré vyplývajú z uznania dôstojnosti druhého a zodpovedajúce práva, ktoré z nej pramenia“, DI 25), teda ako príkaz rešpektovania dôstojnosti každého človeka. Presunutím dôrazu na prirodzenosť (povinnosti a práva majú „konkrétny a objektívny obsah, ktorý vychádza zo spoločnej ľudskej prirodzenosti“, DI 25) sa argumentácia dostáva do inej roviny. To, čo má byť, vyplýva z povinnosti nekonať proti prirodzenosti. Takýto postup sa dá brániť tým, že k podstate prirodzenosti patrí jej normatívna hodnota, inak by prirodzenosť nemohla byť prirodzenosťou. No možno namietat, že v deklarácii „ľudská dôstojnosť“ je vtesnaná do aristotelovsko-scholastickej metafyziky. V podstate v deklarácii nejde o dôstojnosť ako takú, ale o jej odvodenie z „nekonečnej“ (nie v zmysle nepominuteľnosti stvorených vecí) prirodzenosti, takže až následne môže byť dôstojnosť interpretovaná v jednom aspekte ako „ontologická“ (ukotvená v prirodzenosti.)

1.1 Porušenia ľudskej dôstojnosti

Prvé tri kapitoly deklarácie poskytujú základ pre vyhlásenia obsiahnuté v štvrtej kapitole, venovanej „niektorým závažným porušeniam ľudskej dôstojnosti“ (DI 35). K známym témam ako eutanázia a interrupcie sa v tomto dokumente radia aj „rodová teória“ a „zmena pohlavia“. Chceme oceniť, že v deklarácii je pasáž, ktorá hovorí o nedovolenosti krimi-

²³ Pamela Slotte poukazuje na tri možné interpretácie ľudskej dôstojnosti v závislosti od inštitucionálnych kontextov, v čase a pripisovaných významoch. Rozlišuje tri použitia dôstojnosti: vyjadrenie statusu a relationality, vnútorná hodnota, a dôstojný spôsob a povolanie. V kresťanskej interpretácii ľudskej dôstojnosti sa objavujú až protichodné postoje: odvolávajú sa na ňu tí čo chcú chrániť slobodu, i tí, čo ju chcú obmedziť. Pamela SLOTTE, „Christianity and Human Dignity,“ in *The Oxford Handbook of Christianity and Law*, ed. John Witte – Rafael Domingo, Oxford: OUP, 2024, s. 765–777.

nalizácie sexuálnych menšín, nakoľko je dôležitá a prínosná pre kontext krajín penalizujúcich homosexualitu (DI 55).

Podľa deklarácie, rodová teória (DI 11) hrá „centrálnu úlohu“ pri vytváraní „ideologických kolonizácií“ a je „veľmi nebezpečná, lebo pod rúskom rovnosti všetkých zotiera rozdiely“ medzi pohlaviami (DI 56). Ak človek nerešpektuje prirodzenosť (danú sexuálne telesnou identitou), zneužíva slobodu a chce disponovať sám sebou. Sebaurčenie človeka je neodolaním pokušeniu a pádom do hriechu porušenia prvého Božieho prikázania (DI 57), ako aj spochybnením viery v stvorenie (Bohom daný poriadok). To je závažný problém. Povedané tradičným slovníkom, takéto konanie je heretické.²⁴ Rodová teória sa stáva ideológiou, ak sa snaží vybudovať spoločnosť bez pohlavných rozdielov, ktoré sú „najväčším možným rozdielom medzi živými bytosťami“ (DI 58). Základom odmietania rodovej teórie je presvedčenie o „neodstrániteľnom pohlavnom rozdiel medzi mužom a ženou“ a „komplementarite“ muža a ženy poňatej teleologicky v plodení potomstva (DI 59). Táto stať sa javí ako nejasná, nakoľko nie je zrejmé, čo presne sa pod „rodovou ideológiou“ myslí. Deklarácia je schopná akceptovať rozlišovanie „pohlavia“ (*sex*) a sociálne kultúrne rolu (*gender*), čím by mohla byť v súlade s hlavným zámerom feministickej filozofie. Avšak oddelovanie sociálne kultúrnej roly od pohlavia podľa deklarácie už prípustné nie je (DI 56). Deklarácia však hovorí aj o popieraní pohlavnej odlišnosti muža a ženy, čím by sa azda mohol myslieť postštrukturalizmus Judith Butler.²⁵ Kardinál Victor Manuel Fernández vo svojej prednáške naznačuje, že ide skôr o druhé zneužitie slobody (viď vyššie), keďže „ideológia, ktorá často sprevádza toľké rozhodnutia týkajúce sa zmeny pohlavia, zahŕňa popieranie danej reality s myšlienkou, že sexuálno-telesná identita môže byť podrobená radikálnej zmene, a že vždy podlieha vlastným túžbam a nárokom každé-

²⁴ Heréza (gr. *hairesis*) sa týka určitej podstatnej časti kompletného systému, ktorý popiera alebo interpretuje inak. Porovnaj Harold BROWN, *Heresies: Heresy and Orthodoxy in the History of the Church*, Peabody: Hendrickson Publishers, 1998, s. 2–5.

²⁵ Lukáš JENÍK, „Problémy s Butler – stereotypy o ‚gender‘“, *Studia Bobolanum* 30, č. 2 (2019): 162 <https://studiabobolanum.pl/article/162811/pl> [uverejnené 27. 6. 2019, cit. 16. 4. 2025]: „Ako už bolo naznačené, asi najkonfliktnejším miestom sporu medzi mysliteľmi gender studies a protichodnými názormi je metafyzický koncept realizmu, ktorý je kľúčový aj pre otázku prirodzenosti.“ Heréza Judith Butler by z pohľadu cirkvi bola doketizmom. Predstavy, že ľudská sloboda môže budovať všetko od nuly, vedú k bezbrehému individualizmu. O kultúrnu kolonizáciu ide, ak dochádza k odcudzeniu vlastnej tradície, ľahostajnosti a apatii a k strate morálnej konzistencie.

ho jednotlivca na slobodu, rovnako ako nárok na všemohúcnosť, ktorý je základom rodových ideológií.²⁶ Tretím významom toho, čo sa v deklarácii označuje ako „rodová ideológia“, by mohlo byť oddeľovanie rodu od pohlavia, označované ako „pohlavná nedeterminovanosť rodu“. Tu sa azda najjasnejšie prejavuje, čo magistérium rozumie pod transrodovosťou. Transrodovosť je odmietnutá formuláciou: „Každá ľudská osoba sa stáva schopnou plne objaviť seba samu iba vtedy, keď môže uznať a akceptovať tento rozdiel vo vzájomnosti, svoju dôstojnosť a identitu.“²⁷ Ak interpretujeme text deklarácie správne, tak uznanie komplementarity je nutným predpokladom pre objavenie vlastnej identity (a dôstojnosti a samého seba). Fakticky by sa teda ľudia s transidentitou v duchu tejto argumentácie dali označovať za ľudí zneistených vo svojej identite, čo vyplýva z ich zlého používania rozumu v neakceptovaní faktov a z vôle nepodriadenej (spoločnému) dobru obsiahnutom v prirodzenom zákone. Ako uvádza David Matzko McCarthy, komplementarita je teologickým dôrazom Jána Pavla II., ktorý nie je ešte obsiahnutý v dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu alebo v konštitúcii *Gaudium et spes*. Je to teológia tela, odvodená z prirodzeného zákona. Rozdielnosť sexuálnej orientácie a komplementarita pohlaví sú nemenným princípom a *sine qua non* pre morálne správnu sexuálnu aktivitu.²⁸ Pre transrodové osoby komplementarita prakticky znamená nedotknuteľnosť tela a nepodstúpenie hormonálnej a chirurgickej tranzície.

Možno sa pýtať, aký druh dôstojnosti by podľa dikcie deklarácie vlastne mala transrodová osoba. Zmena pohlavia odporuje pohlavnej determinácii mužov a žien a ruší telesnú integritu človeka a dôstojnosť tela (DI 60). Ľudia sú stvorení, aby plodili život. Ide o to, aby sa osoba prijala ako milované stvorenie Božie a nesnažila sa sama pretvoriť. Podľa kardinála Victora Manuela Fernándeza: „Zmena pohlavia nie je len vonkajšia zmena alebo porovnateľná s bežnou kozmetickou chirurgiou, alebo chirurgickým zákrokom na vyliečenie choroby. Je to nárok

²⁶ FERNÁNDEZ, *Die ontologische Würde der Person in Dignitas Infinita*, č. 3.

²⁷ KBS, *Dignitas infinita*, č. 59, s. 53.

²⁸ HORNBECK II – NORKO, *More than a Monologue: Sexual diversity and the Catholic Church*, 10. Linda HOGAN, „Conflicts within the Roman Catholic Church,” in *The Oxford Handbook of Theology, Sexuality, and Gender*, ed. Adrian Thatcher, Oxford: OUP, 2015: s. 334–336. Thatcher poukazuje na inšpiráciu vatikánskych dokumentov v otázke ľudskej prirodzenosti a sexuaily, ako aj komplementarity teológiou H. U. v. Balthasara v jeho diele *Theo-Drama: Theological Dramatic Theory* a podáva jej kritickú analýzu v Adrian THATCHER, *Gender and Christian Ethics*, Cambridge: CUP, 2011, s. 61–76.

na zmenu identity, túžba byť inou osobou. V tomto prípade sebahodnotenie pod vplyvom technokratickej paradigmy vedie k predpokladu, že ľudská sloboda, ktorá je všemocná technológiou, môže vytvárať alternatívnu realitu podľa vlastného uváženia.²⁹ Zo znenia deklarácie, ako aj z komentára kardinála Fernandéza je zrejmé, že magisteriálna teológia odmieta princíp autonómie a sebaurčenia osoby, čo sa, naopak, v sekulárnom kontexte zdôvodňuje práve ako rešpekt k ľudskej dôstojnosti.

Napriek všetkému, deklarácia neodmieta tranzície *per se*, čo sa dá dedukovať z veľmi opatrnej formulácie, že zmena pohlavia „spravidla predstavuje riziko ohrozenia jedinečnej dôstojnosti, ktorú osoba dostala od momentu počatia“ (DI 60). Na tomto mieste sa otvára priestor aj pre pastoračný prístup, nakoľko umožňuje diferencovaný prístup k transrodovým osobám. Je potrebné oceniť pastoračný výklad kardinála Fernandéza, ktorý sa snaží zmierniť možné nedorozumenia: „Nechceme byť krutí a povedať, že nerozumieme podmienovaniu ľudskej osoby a hlbokému utrpeniu, ktoré existuje v niektorých prípadoch ‚dysfórie‘, ktorá sa tiež prejavuje už od detstva. [...] Keď sa v dokumente hovorí o ‚pravidle‘, nevylučuje to možnosť, že sa môžu vyskytnúť prípady, ktoré nespadajú do normy, ako napríklad: ťažká dysfória, ktorá môže viesť k neznesiteľnému životu alebo dokonca k samovražde. Tieto výnimočné situácie je potrebné posudzovať veľmi opatrne.“³⁰ Argumentácia v deklarácii spochybňuje však existenciálnu dôstojnosť v hraničnej situácii tranzície, keďže transrodová osoba nedokáže niesť dysfóriu v nádeji a odovzdanosti Bohu. Nepochybne sa tranzícia dotýka aj morálnej dôstojnosti transrodovej osoby, keďže chirurgický zásah je podľa morálnej teológie mrzačením zdravého tela.³¹ Sociálna dôstojnosť transrodových ľudí nehrá v deklarácii úlohu. Z argumentácie v deklarácii sa dá dedukovať, že ľudia, ktorí svoju identitu neodvádzajú z biologického pohlavia „od počatia“ a komplementarity pohlaví spochybňujú prirodzenosť človeka ako hylemorfickej jednoty duše a tela a podstúpenním tranzície sa dopúšťajú ťažkého hriechu.

²⁹ FERNÁNDEZ, *Die ontologische Würde der Person in Dignitas Infinita*, č. 3.

³⁰ Tamže.

³¹ KBS, *Dignitas infinita*, č. 34, s. 34: „Našu dôstojnosť taktiež zasahuje čokoľvek, čo porušuje nedotknuteľnosť ľudskej osoby ako mrzačenie, telesné alebo duševné mučenie, pokusy o psychické násilie.“ Porovnaj SKOBLÍK, *Transsexualismus*, s. 45.

1.2 Dôstojnosť tela

Telo človeka je dôležité pre ontologickú dôstojnosť, pretože konštituuje identitu neoddeliteľnej jednoty duše a tela. Z tohoto dôvodu deklarácia vidí rozdiel pri intersex ľuďoch, nakoľko v tomto prípade ide o vrodené anomálie. V tomto prípade chirurgické zákroky nemenia pohlavie, ale prispôsobujú anomálie normálu (DI 60), čiže operácia zachováva „prírodný poriadok“ stvorenia. Kardinál Fernández neskôr upresnil:

Dignitas infinita nám citátom z katechizmu pripomína, že „ľudské telo [...] má účasť na dôstojnosti *Božieho obrazu*“. Dokument nás vyzýva, aby sme uznali dôsledky tohto presvedčenia, keď odmieta rodovú ideológiu a zmenu pohlavia. Pápež František učí: „Stvorenie nás predchádza a musíme ho prijať ako dar. Zároveň sme povolaní chrániť svoju ľudskosť, a to znamená predovšetkým prijať a rešpektovať ju tak, ako bola stvorená.“³²

Pápežská biblická komisia vydala v roku 2019 štúdiu *Čože je človek* (Ž 8,5).³³ Ide o oficiálny dokument, ktorý ponúka celkový pohľad na otázku, čo je človek podľa Biblie (č. 3). Snahou autorov bolo podať komplexný pohľad naprieč celou Bibliou a vytvoriť súvislý obraz. Na rozdiel od dogmatických stanovísk je tento dokument otvorený bádaniu a aj kritickému skúmaniu. Potvrdzuje všeobecný názor, že súčasná biblicistika katolíckej cirkvi predstavuje špičku teologickej práce. Programový základ predstavujú kapitoly z Genezis 2–3, ktoré sa ukazujú ako paradigmatický a normatívny referenčný bod pre všetky ďalšie úvahy (č. 6).

V nadväznosti na Gn 2,4–7 telo (stvorené z prachu zeme) predstavuje „nestálosť bytia človeka“ (č. 14), alebo ľudskú identitu „bytia slabého, zraniteľného a smrteľného“ (č. 20). „Biblická tradícia považuje vo všeobecnosti človeka za bytie, ktoré jestvuje v tele a je mimo neho nemysliteľné“ (č. 19). Druhou charakteristikou človeka je „dych“ ako duchovná dimenzia (duša/duch). Tieto „prvky nesmú byť vnímané ako autonómne a oddeliteľné entity. Práve v tele človek prežíva tú duchovnú skúsenosť, ktorá ho vyznačuje medzi všetkými ostatnými živými bytosťami.“³⁴

Notoricky známe miesto v Gn 1,27 („ako muža a ženu ich stvoril“) komisia interpretuje ako „rozdielnu pohlavnú identitu, pre ktorú je kaž-

³² FERNÁNDEZ, *Die ontologische Würde der Person in Dignitas Infinita*, č. 4.

³³ KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA, *Čože je človek? Ž 8, 5: Sprievodca biblickou antropológiou*, Trnava: SSV, 2022.

³⁴ Tamže, č. 19, s. 28.

dá osoba Božím obrazom osobitným telesným spôsobom (so všetkým, čo to so sebou prináša) a vo vzťahu s niekým iným, odlišným od seba samého“.³⁵ Ani tento dokument však nespochybňuje ideu komplementarity, i keď väčší dôraz kladie na myšlienku plurality: stvorením ženy Boh neprichádza na pomoc samotného muža, „ale samotného ľudského bytia“ (*adám*).³⁶ *Imago dei* je vnímané ako potencialita človeka žiť vo vzťahu s Bohom alebo reprezentovať to, čo je Božské vo svete. Dokument interpretuje Gn 1,26 ako „na obraz podľa podoby“ (nie na svoj obraz a podobu!), čo znamená funkciu „reprezentovať Boha“ vo vzťahu ku svetu, ako aj možnosť človeka „vstúpiť do osobného zmluvného vzťahu“ s Bohom.³⁷

Z uvedeného možno konštatovať, že v priestore dogmatického uvažovania sa „váha“ tela a dvojpoľnosti ako základu pre medziľudské vzťahy posúva do roviny ľudskej prirodzenosti (a dôstojnosti).³⁸ Napríklad v komentári k *Dignitas infinita* kardinál Fenandéz považuje nielen duševné kapacity, ale aj telesnosť za nástroj reprezentácie Boha:

Nehovoríme o tele ako takom, ale o tele človeka, nie o tele mŕtvol, ale o tele, ktoré človeku patrí, ktoré ho vyjadruje, ktoré mu umožňuje vstupovať do vzťahov. „Telo“ v Biblii skutočne zahŕňa hmotu tohto tela, ale je to viac ako táto hmota, pretože bolo premenené, aby sa stalo prostriedkom na vyjadrenie, komunikáciu, stretnutie, vzťah. Telesnosť je náš spôsob, ako odrážať trojičné vzťahy v tomto svete.³⁹

³⁵ Tamže, č. 48, s. 58.

³⁶ Tamže, č. 153, s. 163. Porovnaj aj tamže, č. 152, s. 163: „V mnohých prípadoch, a tak je to určite v prvej časti Gn 2, toto podstatné meno označuje ľudské bytie vo všeobecnosti.“

³⁷ Tamže, č. 46, s. 55–56. Porovnaj aj tamže, č. 54, s. 62–63: „Každá osoba (ako potomok Adama) je schopná počúvať Boží hlas, ktorý hovorí v tichosti svedomia. [...]. Toto dokazuje prirodzenosť človeka, ktorý je rozumným a slobodným bytím, povolaným vstúpiť v poslušnosti a láske do vzťahu s Bohom. Táto možnosť vpísaná do ľudskej prirodzenosti, sa podľa Písma v priebehu dejín aj uskutočnila prostredníctvom ľudí, s ktorými Pán uzavrel zmluvu.“

³⁸ Bez tela neexistuje žiadna ľudská osoba. Duša oddelená od tela je mimo ľudskej prirodzenosti. Podľa evanjelického starozmluvného teológa Dávida Benku sa, na nevoľu niektorých dogmatických pokusov, treba „zmieriť so skutočnosťou, že v pôvodnom kontexte sa kňazskí autori vôbec nesnažili o charakterizovanie človeka na spôsob metafyzickej definície podstaty a takéto uvažovanie im bolo *a priori* cudzie, rovnako ako starozmluvní autori nikdy neponúkli explicitnú definíciu Boha.“ Dávid BENKA, „Človek ako Boží obraz z pohľadu knihy Genezis: Biblicko-teologické poznámky k predstave *imago dei*,“ in *Imago dei ako filozofický a teologický pojem*, ed. Marek Neština – Adriána Belanji Biela, Bratislava: UK v Bratislave, 2024, s. 140. Porovnaj tamže, s. 153.

³⁹ FERNÁNDEZ, *Die ontologische Würde der Person in Dignitas Infinita*, č. 4.

Avšak viac ako exegetické odkazy na Gn 1,27 sa v náuke magistéria presadzuje *teológia tela* Jána Pavla II., v ktorej je dôraz na biologické pohlavie dominantne zarámcovaný myšlienkou komplementarity. Dôstojnosť tela (ako súčasť nekonečnej dôstojnosti osoby) prevažuje sebaurčenie transrodového človeka (autonómnou ľubovôľu). S Duncanom Dormorom a Adrianom Thatcherom je možné hovoriť o „argumente z poriadku stvorenia“:

Boh stvoril ľudstvo v dvoch odlišných formách: mužskej a ženskej. Táto sexuálna identita je esenciálnou charakteristikou toho, čo sa považuje za pravú ľudskú bytosť. Rod je osudom, t. j. všetci sme stворení tak, aby sme boli priťahovaní opačným pohlavím a plodili potomstvo.⁴⁰

Z deklarácie *Dignitas infinita* je jasné, že rodová identita je určená pohlavím.

2. PRÍSTUPY V KATOLÍCKEJ TEOLÓGII

Prehľad rôznych prístupov, ako uchopiť transrodový fenomén v prostredí katolíckej teológie, podáva Elizabeth Sweeny Block, americká morálna teologička na Saint Louis University.⁴¹ Vo svojom článku hovorí o východisku apofatickej teológie z pera britskej teologičky Susannah Cornwall, otvárajúcej pohľad na proces hľadania ľudského pochopenia sexuálnych identít a rodu. Transrodovosť rozširuje pohľad aj na tvorivý proces Boha, ktorý prekračuje naše metafory. Transrodoví ľudia nie sú „anomáliou“, ktorú treba teologicky vysvetliť alebo napraviť, ale súčasťou Božieho stvorenia. Zdôrazňuje, že ich skúsenosti a telá môžu byť duchovne a teologicky významné.⁴² Cornwall berie dôstojnosť transrodovej osoby vážne, nakoľko aj v živote takéhoto človeka vidí Boží zámer a konanie.

Sweeny Block uvádza aj ďalšie myšlienkové prístupy ako napr. nadradenosť identity z krstu nad pohlavnou identitou v teológii Scotta

⁴⁰ Adrian THATCHER, *Redeeming Gender*, Oxford: OUP, 2016, s. 94.

⁴¹ SWEENEY BLOCK, *Christian Moral Freedom*, s. 331–347.

⁴² Susannah CORNWALL, „Apophysis and Ambiguity: The ‘Unknowingness’ of ‘Transgender’,“ in *Transformations*, ed. Lisa Isherwood – Marcella Althaus-Reid, London: SCM Press, 2009, s. 15–40.

Badera-Saya,⁴³ čerpajúceho z diel Rowana Williamsa a Sarah Coakley. Tranzícia je tu predstavená ako proces eschatologickej formácie, ktorý je usporiadaný podľa „milosti tela“. Tranzícia teda nie je aktom ľudskej vôle, ale súčasťou duchovného rastu smerujúceho k účasti na trojičnom živote Boha. Transrodoví ľudia majú miesto v cirkvi, nakoľko prijatá milosť sa má pretaviť do „liberálnej pohostinnosti“, rešpektujúcej ich dôstojnosť na ceste, ktorá je pre väčšinu ľudí ťažko pochopiteľná.

Ako ďalší príklad by sa dal uviesť nový pohľad na prirodzený zákon a etiku cností. Craig A. Ford, Jr.⁴⁴ uvažuje o „queer“ prístupe k prirodzenému zákonu, ktorý nevyžaduje preddefinovanú „prirodzenú“ identitu, ale dokáže integrovať súčasnú vedu pri skúmaní ľudskej prirodzenosti. Ford poukazuje na to, že tradičné katolícke učenie, najmä teológia tela Jána Pavla II., zdôrazňuje biologický determinizmus a rodovú komplementaritu,⁴⁵ čo vedie k neschopnosti reagovať na rozmanitosť rodových identít ako súčasti Božieho stvorenia. Tranzícia by ani v tomto prístupe nebola narušením dôstojnosti človeka.

V spomenutom článku Sweeny Block poukazuje na to, že transrodové a nebinárne osoby sú často obviňované z manipulácie so svojimi telami, vyplývajúcej z pomýleného chápania slobody. Tiež analyzuje katolícke magisteriálne reakcie na „gender ideológiu“, ktoré často predpokladajú, že za rodovou nezhodou stojí radikálna autonómia.⁴⁶ Sweeny Block tento názor spochybňuje a tvrdí, že skutočnú kresťanskú morálnu slobodu by mali prijať cis-osoby. Po vzore transrodových ľudí a tých, ktorí stoja po ich boku, by sa aj ostatní mali vyznačovať ochotou riskovať, uznať nové možnosti života a rozpoznať pravdu v skúsenostiach a telách transrodových osôb. „Morálna sloboda je schopnosť, ktorú máme sami, ale tiež znamená rešpekt k dôstojnosti, morálnej pôsobnosti a kompetencii iných.“⁴⁷ Súhlasne s myšlienkami Darleene Fozard Weaver sa priklá-

⁴³ Scott BADER-SAYE, „The Transgender Body's Grace,“ *Journal of the Society of Christian Ethics* 39, č. 1 (2019): 75–92.

⁴⁴ Craig A. FORD, JR., „Transgender Bodies, Catholic Schools, and a Queer Natural Law Theology of Exploration,“ *The Journal of Moral Theology*, č. 1 (2018): 70–98 <https://jmt.scholasticahq.com/article/11382-transgender-bodies-catholic-schools-and-a-queer-natural-law-theology-of-exploration> [uvyvereňené 2018, cit. 26. 4. 2025].

⁴⁵ Tamže, s. 81.

⁴⁶ SWEENEY BLOCK, *Christian Moral Freedom*, s. 333.

⁴⁷ Tamže.

ňa k morálnemu pluralizmu ako niečomu dobrému, hodného rešpektu a ochrany.⁴⁸

Americký jezuitský kňaz James Martin SI hovorí o potrebe rešpektu, súcitu (*compassio*) a ohľaduplnosti (*suavitas*) pri budovaní mostov medzi magistériom a LGBTQ+ veriaciimi v cirkvi. Jeho kniha *Most mezi římskokatolickou církví a LGBTQ+ komunitou (Building Bridges)* našla v USA pozitívny ohlas v médiách, ako aj medzi niektorými americkými biskupmi. Uvedený trojaký prístup sa týka oboch postojov, pretože len tak bude možné dosiahnuť vzájomné zmierenie. Martin ukazuje, ako ťažko sa vôbec dá zviditeľniť komunita LGBTQ+ ľudí, ak absentuje čo i len minimálny rešpekt, prejavujúci sa v uznaní, že takáto komunita v cirkvi existuje. V ideálnom prípade by sa rešpekt, súcit a ohľaduplnosť mohli prejavovať v priznaní rovnakých práv, aké majú iné komunity v cirkvi.⁴⁹ Cirkev je povolaná doceniť a dosvedčiť, že títo ľudia sú Bohom milované deti,⁵⁰ čo však nie je také ľahké.

Postoj združenia *OutInChurch* potenciálnych, bývalých zamestnancov a dobrovoľníkov v Rímskokatolíckej cirkvi v Nemecku vyplýva zo skúsenosti s diskrimináciou a vylúčením:

Církevní autority tvrdí, že jsme neschopní s druhými navazovat „správné vztahy“, že kvůli svým „objektivně nezřízeným“ náklonnostem ztrácíme kus svoji lidskosti, a že stejnopohlavní vztahy „není možné uznat podle Bohem zjevených plánů za objektivně náležité“.⁵¹

Vo svojom manifeste združenie ďalej uvádza:

Vo svetle poznatkov teologických a humánnych vied však takéto tvrdenia už nie sú ani prijateľné, ani hodné diskusie. Queer láska, orientácia, rod a sexualita je nimi znevažovaná a naša osobnosť zbavovaná hodnoty.⁵²

⁴⁸ Tamže, s. 335, pozn. 17.

⁴⁹ James MARTIN, *Most mezi římskokatolickou církví a LGBTQ+ komunitou*, České Budějovice: Petrinum, 2024, s. 29. Medzi podobné pastoračno zamerané knihy možno uviesť aj knihu Justin SABIA-TANIS, *Trans-Gender: Theology, Ministry, and Communities of Faith*, Eugene: Wipf and Stock, 2018. Tanis je americký teológ, pastor a aktivista zameraný na otázky rodovej identity, sexuality a ich prepojenie s kresťanskou teológiou a pastoráciou.

⁵⁰ MARTIN, *Most mezi římskokatolickou církví a LGBTQ+ komunitou*, s. 35.

⁵¹ OUTINCHURCH, „Manifest za církve beze strachu,“ <https://www.outinchurch.de/manifest/manifest-cze/>, [uverejnené 24. 1. 2022, cit. 12. 4. 2025].

⁵² Tamže.

3. ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ TRANSRODOVEJ OSOBY

Podľa J. Martina je kritika LGBTIQ+ ľudí pre heterosexuálne osoby ľahká, pretože sa nikdy nedostanú do pochybností o svojom pokrytectve. Nikdy sa neocitnú v situácii, v ktorej by mohli toto pokušenie cítiť.⁵³ Prenesieme túto myšlienku na odsudzovanie transrodovosti cisrodovými osobami. Je ľahké, pretože to nie je a nikdy nebude skúsenosť cisrodových ľudí. Vzájomný rešpekt, súcitiť a ohľaduplnosť vedú k otvorenosti voči iným ľuďom, čo prakticky znamená „nechať sa prekvapiť človekom, od ktorého by ostatní nič nečakali“.⁵⁴

V úvode sme povedali, že v deklarácii *Dignitas infinita* sa hovorí o „rodovej teórii“ a „zmene pohlavia“, no ani raz sa nespomína „transrodový človek“, „človek s trans identitou“. Ako upozornil Gerard Jakobitz, v inštrukcii Kongregácie pre katolícke vzdelávanie z roku 2005 o prijímaní homosexuálnych kandidátov do seminárov sa ani raz nespomína slovo „orientácia“, „stav“, alebo „homosexuálna osoba“. Povšimnutiahodné však je, že predchádzajúce dokumenty takého slová používali. „Teda, sexuálna orientácia, vnesená do katolíckej náuky (v osemdesiatych rokoch), keď sa udomácnila v sociálnych vedách, no cirkev ju prestala používať, medzitým našla široké prijatie v súčasnej sekulárnej kultúre.“⁵⁵ Možno konštatovať, že na úrovni magistéria je problematika transrodovosti posudzovaná cez prizmu sociálneho konštruktivismu. Opakujú sa antropologické koncepty z teológie tela Jána Pavla II., predovšetkým myšlienka komplementarity pohlaví, ktorá v kontexte transrodovosti znamená nedotknuteľnosť pohlavia daného pri narodení (výnimkou sú normalizačné operácie pri intersex ľuďoch). Tieto texty v zásade nepripúšťajú zmenu esencialistického aristotelovsko-scholastického prístupu. Podľa Lonerganovho prístupu by sa teológia mohla snažiť vstúpiť do rozhovoru so súčasným pochopením ľudskej osoby a začať „od ľudí, akí sú“.⁵⁶ Ľudstvo sa vyvíja v čase a je súčasťou historického vývoja: „Vo vývoji a zmene vstúpilo do sveta aj Božie zjavenie a cirkev je povolá-

⁵³ MARTIN, *Most mezi římskokatolickou církví a LGBTQ+ komunitou*, s. 39.

⁵⁴ Tamže, s. 50.

⁵⁵ Gerard JACOBITZ, „Seminary, Priesthood, and the Vatican’s Homosexual Dilemma,“ in *More than a Monologue: Sexual diversity and the Catholic Church*, ed. Patrick Hornbeck II – Michael Norko, New York: Fordham University, 2014, s. 89.

⁵⁶ Paul LAKELAND, „Afterword,“ in *More than a Monologue: Sexual diversity and the Catholic Church*, ed. Patrick Hornbeck II – Michael Norko, New York: Fordham University, 2014, s. 186.

ná o tom vydávať svedectvo.⁵⁷ Prakticky by to znamenalo intenzívnejší kontakt s transrodovými ľuďmi a ich životnou situáciou.

Dignitas infinita transrodovosť pripisuje svojvôli a presadzovaniu autonómie jednotlivca na úkor vyšších hodnôt (spoločné dobro, pravda) a ľudskej prirodzenosti. Z výrokov magistéria však zatiaľ nie je viditeľná diferenciácia príčin transrodového fenoménu. Dalo by sa namietat, že to ani nie je úlohou magistéria, resp., že s ohľadom na nejasnú etiológiu transrodovosti z medicínskeho pohľadu⁵⁸ to ani nie je (v tejto chvíli) možné. Základy morálky sú stabilné a nemenné, a empirické skúsenosti z klinickej praxe sú tiež len „nestabilným“ empirickým materiálom, takže ochrana nemenných princípov by mala mať prednosť pred ich ohýbaním s ohľadom na empirické pozorovania. Avšak aj pre úvahy o morálnom konaní vo vzťahu k transrodovosti je dôležité vychádzať zo skutočnosti.⁵⁹ Ak empirické pozorovanie dokáže potvrdiť biologickú etiológiu transrodovosti,⁶⁰ ak skúsenosti lekárov⁶¹ a transrodových osôb⁶² hovoria o tom, že prežívaný rod nie je možné ovplyvniť ani (svoj) vôľou a ani socializáciou, tak sa morálne hodnotenie konania transrodových ľudí a lekárov stáva zložitejším. V katolíckej morálnej teológii má potreba (objektívny nedostatok) prednosť pred prianím (subjektívne), pokiaľ nie je dokázané inak.⁶³ Ak transrodovosť nie je výsledkom sociálneho konštruktú, osobnej voľby, ani psychopatológie,⁶⁴ tak predpoklad objektívneho nedostatku by mohol otvoriť cestu aspoň k tým niektorým aspektom tranzície pri dospelých cez inštitút informovaného súhlasu.

⁵⁷ Tamže, s. 185.

⁵⁸ Dana ŠEDIVÁ, „Tranzície,“ in *Reprodukčné a sexuálne práva*, ed. Erik Dosedla – Andrea Erdösová (et. al.), Bratislava: Wolters Kluwer, 2023, s. 278–280. Hana FIKOVÁ – Petr WEISS (et. al.), *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*, Praha: Grada, 2008², 25–30.

⁵⁹ SKOBLÍK, *Transsexualismus*, s. 70. V prvej časti publikácie sa Skoblík snaží o orientáciu o transrodovosti z medicínskeho hľadiska ako nutnom východisku pre etické úvahy. Ťažisko etiológie vidí v biológii, nie v psychosociálnej oblasti. FRANTIŠEK, *Fratelli tutti*, Trnava: SSV, 2021, č. 47, s. 28: „Pravá múdrosť predpokladá stretnutie so skutočnosťou.“

⁶⁰ Melissa HINES, *Brain Gender*, Oxford: OUP, 2004.

⁶¹ SKOBLÍK, *Transsexualismus*, s. 37. Hana FIKOVÁ – Tereza MATĚJČKOVÁ, *Budeme kým jsme? Současnost očima sexuoložky*, Praha: Kalich, 2025, s. 45, s. 123, s. 180.

⁶² Sebvnímanie transrodových ľudí podáva: Sonja ELLIS – Damien RIGGS – Elizabeth PEEL, *Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, Intersex, and Queer Psychology: An Introduction*, Cambridge: CUP, 2020, s. 97–100.

⁶³ Princíp *praesumptio stat pro appetitione, dones contrarium probetur*. SKOBLÍK, *Transsexualismus*, s. 106–110.

⁶⁴ Tamže, s. 38, pozn. 37.

Podľa nášho názoru prostriedky apológie katolíckej antropológie (odkazy na komplementaritu pohlaví, plodivý aspekt manželstva, odmietanie rodovej teórie) neslúžia primárne na obranu konzervatívnych postojov. Na rozdiel od homosexuality sa pri transrodovosti otvára problém človeka v jadre ľudskej existencie. Transrodovosť spochybňuje centrálné myšlienky katolíckej antropológie.⁶⁵ To, čo sa označuje za „rodovú ideológiu“, je z pohľadu magistéria, povedané tradičnejšie a menej eufemisticky, antropologickou herézou. Dotýka sa napr. otázky nesmrteľnosti duše, náuky o sakramentálnom charaktere manželstva, podmienok vstupu do kňazského stavu.

Z kritiky individuálneho sebaurčenia a interpretácie transrodovosti ako voľby, vzniká mylný dojem, že transrodové osoby odmietajú vieru v Boha. Aj transrodová osoba však môže veriť, že bola stvorená Bohom ako muž alebo žena.⁶⁶ Z pohľadu katolíckych transrodových ľudí prežívajúcich nesúlad tela (pohlavia) a rodu by nemusel znamenať spochybenie ich ľudskej prirodzenosti, ani by nemuseli byť platónskymi dualistami oddeľujúcimi dušu od tela. Transrodoví ľudia všeobecne nie sú ani doketisti, nakoľko nespochybňujú dôležitosť tela, resp. netvrdia, že rod stačí a telo pre svoju existenciu nepotrebujú. Ich snaha o prispôbenie tela (pohlavia) ich rodu je skôr potvrdením dôležitosti tela pre človeka a poukazom na to, aké hlboké strádanie človeku spôsobuje, ak telo nie je kongruentné s rodom.

Transrodoví ľudia sú nositeľmi *imago Dei*, tak ako aj cis-rodoví ľudia. Majú ľudskú prirodzenosť, ako aj dôstojnosť v jej „nekonečnom“ (ontologickom) význame: ako ľudia. Dokonca by sa dalo uvažovať, že ak pohlavnosť prenáša *imago Dei* (a ľudskú prirodzenosť) cez generácie, nie je dobré, aby transrodoví ľudia podstupovali kastrácie a nemohli byť rodičmi. Morálne výhrady proti chirurgickým zákrokom ako forme mrzačenia/mulitácie by v katolíckej morálnej náuke mohli viesť k silnejšiemu presadzovaniu možnosti sociálnej tranzície a právneho uznania

⁶⁵ Josef BERÁNEK (prel.), „Otazníky kolem genderové identity,“ *Universum* 23, č. 4 (2022): 28–31 <https://www.krestanskaakademie.cz/wp-content/uploads/2023/09/4-22-new.pdf> [uverejnené 2022, cit. 26. 4. 2025]. Ide o preklad polemiky Abigail Favael a Elisabeth Sweeny Block v jezuitskom časopise *America*.

⁶⁶ Margaret FARLEY, *Just Love: A Framework for Christian Sexual Ethics*, New York: Continuum, 2012, s. 154: „Transsexualita, [...], nespochybňuje nutne binaritu mužské/ženské, ale dokonca ju môže potvrdzovať [...]“

rodu bez vynútených chirurgických zákrokov.⁶⁷ Sociálna tranzícia je totiž prijateľnejšia, nakoľko je menej invazívna. Právna tranzícia je nielen humánnejšia, ale aj v súlade s *imago Dei* a rešpektom ontologickej dôstojnosti.⁶⁸

Ak sme sa odvážili vykročiť do sféry herézií, dovolíme si ešte jeden možný prístup k téme rozlišovania pohlavia a rodu v transrodových ľuďoch. Podľa chalcedonskej kristológie⁶⁹ Kristus v inkarnácii prijal ľudskú prirodzenosť (nie mužskú prirodzenosť), je Spasiteľom ľudí (nie len mužov alebo žien). Vzťah Kristovej ľudskej prirodzenosti k jeho božskej prirodzenosti by mohol slúžiť ako model pre vzťah rodu a pohlavia. Rod a pohlavie nie sú síce dve prirodzenosti, no analogicky k dvom prirodzenostiam v Kristovi by sa ich vzťah v človeku dal označiť za „nerozdelený, nerozdeliteľný, nezmiešaný a nepremenný“. Ak osoba znamená „kto niečím je“, tak pohlavie a rod znamenajú „čím kto je“.⁷⁰ Podľa tela je človekom, podľa rodu mužom alebo ženou a pritom stále jednou osobou. Telesné (pohlavie) môže niesť duchovné (rod), duchovné je v únii s telesným, no sú to predsa dva odlišiteľné aspekty jednej osoby. Táto analógia sa dá preniesť aj na transrodových ľudí. Nesúladsť rodu a pohlavia potvrdzuje ich rozlíšiteľnosť, no súčasne aj ich nerozdeliteľnosť, ako aj nezmiešanosť a nepremennosť.⁷¹

Uvedomujeme si, že tieto myšlienky si vyžadujú hlbšie teologické rozvedenie. Na tomto mieste ich ponecháme ako impulz na ďalšie uvažovanie. Transrodoví ľudia nie sú stelesnením antropologickej herézy ani narušením ontologickej dôstojnosti. Nesúladsť rodu a pohlavia po-

⁶⁷ SKOBLÍK, *Transsexualismus*, s. 38, pozn. 117. Pre prehľad o vývoji judikatury ESLP a možnostiach pre právnu tranzíciu pozri Kateřina ŠIMÁČKOVÁ – Barbara HAVELKOVÁ – Pavla ŠPONDROVÁ, *Mužské právo: Jsou právní pravidla neutrální*, Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 962–971.

⁶⁸ Ústavný súd ČR v apríli 2024 rozhodol, že sterilizácia nesmie byť podmienkou právnej tranzície. Súd stanovil parlamentu ČR lehotu, aby do 1. júla 2025 prejednal novú právnu úpravu v OZ a zákone o špecifických zdravotných službách. Porovnaj etické úvahy spojené s chirurgickou tranzíciou v Susannah CORNWALL, „Intersex and Transgender People,“ in *The Oxford Handbook of Theology, Sexuality, and Gender*, ed. Adrian Thatcher, Oxford: OUP, 2015, s. 667–668.

⁶⁹ BROWN, *Heresies*, s. 192–194. Daniel HELMINIAK, *Ježíš Kristus: Kým byl/je doopravdy?* Praha: Práh, 2004, s. 156–161.

⁷⁰ Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Kostelní Vydří: Krystal OP, 2006, s. 152–158.

⁷¹ Plne si uvedomujeme, neuspokojivosť tejto odpovede pre nebinárne či gender-fluidné osoby, keďže aj takáto kristologická analógia je zaťažená esencIALIZMOM. Hľadanie odpovedí na riešenie ich životnej skúsenosti sa musí stať predmetom ďalšieho skúmania.

súva poznanie o človeku dopredu smerom ku komplexnejšiemu obrazu. Ukázali sme, že aj v prostredí katolíckej teológie existuje viacero možných prístupov k fenoménu transrodovosti. Menej apologetický postoj založený na aristotelovsko-scholastickej antropológii môže otvoriť cestu k hlbšej diferenciácii dôstojnosti transrodových ľudí prejavenu v „úcte a láske“.⁷²

Transgender People and Human Dignity in Catholic Theology

Keywords: *Dignitas infinita*; Catholic Theology; Human Dignity; Freedom; Transgender People

Abstract: The discourse on transgender identity within the Catholic Church reveals a fundamental tension between the official magisterial teaching and emerging theological currents that prioritize a pastoral sensibility and the affirmation of human dignity. Official documents such as *Dignitas infinita* and *Male and Female He Created Them* reject the differentiation between gender and biological sex, framing it as a component of so-called “gender ideology,” interpreting gender transition as a threat to the natural order. In contrast, numerous theologians and ecclesial groups advocate for a more empathetic and contextually informed approach—one that takes seriously the lived experiences of transgender individuals and engages with contemporary medical insights. This article explores these positions to facilitate a broader theological conversation on the potential for inclusion and the recognition of dignity for all persons within the Church. It proposes avenues for theological re-interpretation oriented toward an inclusive anthropology that acknowledges transgender individuals as full and equal bearers of human dignity.

Prof. Lubomír Batka, Dr. theol.
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
lubomir.batka@flaw.uniba.sk

⁷² FRANTIŠEK, *Fratelli tutti*, č. 191, s. 101. V úplne inom svetle by stáli transrodoví ľudia, ak by boli cirkvou považovaní za „odpísaných“, „najmenších“, „odsunutých na okraji spoločnosti“, ľudí bezbranných, celkom bezvýznamných, degradovaných dominantnými skupinami, v zmysle 12. časti *Dignitas infinita* hovoriacej o Ježišom „prinavracaní“ dôstojnosti podľa obrazu Božieho. V tomto ohľade by sa na nich dali vzťahovať aspekty sociálnej dôstojnosti, také dôležité pre pápeža Františka.